

Funded by the
European Union

Šis straipsnis parengtas įgyvendinant Erasmus + programos strateginių partnerystės projektą „Globėjų įgalinimas“ (**EMPOWERING FOSTER PARENS**" (sut. " **NO. 2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356**)

Tėvystės mokymasis

Kol dar tik planuojame susilaukti vaikų, ar tapti vaikų globėjais ar tėviais, dažnas mūsų turi šiokių tokių savo tėvystės išankstinį vaizdą. Paprastai šis vaizdas griūna atėjus vaikui į mūsų gyvenimą bet kuriuo būdu. Reiktų leisti tam vaizdai griūti, nes tėvystė turėtų derėti prie vaiko unikalių poreikių. Suaugę turėtų mokytis tėvystės kartu su augančiu vaiku.

Kiek kitaip yra, kuomet vaikas į mūsų šeimą ateina globos ar įvaikinimo keliu. Vaikas ateina į šeimą jau su savo elgesio modeliais, savo trauminėmis patirtimis, savo vaizdu apie pasaulį ir suaugusius. Parasčiau kalbant, šiems vaikams reikia ypatingo suaugusių dėmesio, kantrybės, išminties ir žinoma, iš naujo mokytis tėvystės konkrečiam vaikui.

Tokiais atvejais, neretai globėjams ar tėviams reikia specialistų pagalbos. Prisimenant, kad Lietuvoje norintys globoti ar vaikinti, lanko GIMK programos kursus. Tačiau šių kursų yra kiek kiti tikslai: padėti asmeniui apsispręsti savo pasirinkime, skatinti asmenų savianalizę ieškant atsakymų ar jis turi pakankamai jėgų ir motyvacijos padėti vaikui, suteikti šiek tiek žinių apie tėvų netekusių vaikų raidą, trauminės patirtis ir panašiai. Tai yra parengiamieji globali ar įvaikinimui kursai.

Realybėje, neretai tapus globėju ar tėviu, susiduriama su stipriais emociniais iššūkiais dėl netikėto vaiko elgesio. Tam reikalinga intervencinė pagalba asmeniui ar šeimai.

Toliau bus pristatoma darbo su globėjais intervencinė programa – **Globėjų stiprinimas tėvystėje** (*Pleegouders Versterken in Opvoeden, toliau – PVO*). Programa naudojama Belgijoje. Šios intervencinės programos atsiradimą paskatino suvokimas, kad sunkumai, su kuriais susiduria globėjai dėl probleminio vaikų elgesio, daro didelę įtaką globėjų patiriamam stresui ir tam tikrais atvejais net globos lūžimui. PVO modelis buvo sukurtas kaip pagalbos globėjams būdas siekiant sustiprinti globėjų įgūdžius spręsti jų globojamų vaikų

elgesio problemas. Šiuo tikslu Flandrijos (*vienas iš Belgijos regionų*) vyriausybė globos tarnybų ir Briuselio universiteto iniciatyva nuo 2010 iki 2014 m. finansavo projektą „Pleegouders Versterken in Opvoeden“ (*liet. Globėjų stiprinimas tėvystėje*), kurio metu buvo sukurta intervencijos programos globėjams, kurią sudaro dvi kryptys. Viena PVO intervencinė programa yra pagrįsta socialinės sąveikos mokymosi modeliu (*Pleegouders Versterken in Opvoeden – Sociaal Interactioneel Model, liet. Globėjų stiprinimas tėvystėje – socialinės sąveikos modelis, toliau PVO-SIM*), kita remiasi nesmurtinio pasipriešinimo modeliu (*Pleegouders Versterken in Opvoeden – Non-Violent Resistance, toliau PVO-NVR*). PVO-SIM taikomas globojamiems vaikams nuo 3 iki 12 metų, PVO-NVR intervencijos programą taikoma 12 – 16 (18) metų globojamiems vaikams. Toliau bus aprašomas PVO-SIM metodas, kurį sukūrė ir praktiškai išbandė Briuselio universiteto mokslininkai dr. Frank Van Holen, dr. Femke Vanschoonlandt ir prof. dr. Johan Vanderfaeillie.

PVO-SIM yra intervencinė programa, pagrįsta socialinės sąveikos mokymosi modeliu. Šios intervencinės programos rengėjai rėmėsi **trimis elementais**:

1. **Teorinis programos pagrindas** – socialinės sąveikos mokymosi modelis ir socialinio mokymosi principai. Tai reiškia, kad pvz., vaikas daro spaudimą kitiems šeimos nariams negatyviu elgesiu, pvz., verkšlenimu, reikalavimu, šaukimu ar pykčio priepuoliu, siekdamas gauti, ko nori arba ko nors nemalonaus išvengti. Socialinio mokymosi principai teigia, kad vaiko elgesys yra anksčiau patirtų to paties elgesio pasekmių rezultatas. Kitaip tariant: elgesys, turintis teigiamų pasekmių, pasikartos dažniau, elgesys, turintis neigiamų pasekmių – mažės.

2. **Veiksmingas globėjų mokymas** yra tuomet, kai: skatinama pozityvi globėjo ir vaiko sąveika,

globėjo ir globojamo vaiko santykių stiprinimas / atkūrimas, teigiamo globojamo vaiko elgesio stiprinimas ir neigiamo globojamo vaiko elgesio mažinimas.

3. **Specifiniai globojamų vaikų poreikiai, kuriuos turi atliepti globėjai:**

- būti patikimi ir prieinami;
- suprasti globojamo vaiko elgesį atsižvelgiant į jo istoriją ir konkrečius poreikius;
- priimti ir vertinti globojamą vaiką tokį, koks jis yra, parodant jam meilę;
- skatinti vaiko savarankiškumą, pvz., sakant komplimentus, bei ugdant norą tyrinėti (t. y., savarankiškai daryti dalykus saugumo ribose);
- dėti pastangas, kad vaikas jaustųsi šeimos dalimi (*pvz., tai galima padaryti naudojant tam tikrus šeimos ritualus, susitelkiant į šeimos vertybes arba kuriant bendrą pasaulį*).

PVO-SIM programą sudaro trys etapai:

a) **Atranka ir priėmimas.** Atliekamas metodo tinkamumo globėjų šeimai vertinimas naudojant standartizuotas anketas (vertinama, ar vaikui ir globėjui bus tinkama ši intervencijos programa). PVO-SIM vaikui gali būti netinkama ar nepakankama, kai yra tam tikros negalios, pvz., dėl intelekto sutrikimo, autizmo spektro sutrikimų ir pan. Taip pat ši programa gali būti netinkama krizinių situacijų metu, kai tokioms situacijoms spręsti reikia intensyvesnės ir specialios pagalbos, nei gali pasiūlyti PVO-SIM.

b) **Mokymas ir užduočių atlikimas.** Šį etapą sudaro 8 atskiri užsiėmimai, kurių metu taikomi pateikiama teorinė informacija, taikomi įvairūs metodai ir užduotys, kurias globėjai turi atlikti savarankiškai namuose. Kassavaitiniai susitikimai su darbuotoju vyksta globėjų namuose ir trunka maždaug apie 90 minučių. Tam tikrais atvejais gali būti pasirenkamas mažesnis apsilankymų namuose dažnumas, pvz., vieną kartą per dvi savaites. Per individualius užsiėmimus akcentuojamas tėvystės įgūdžių mokymas ir jų taikymas praktikoje. Darbuotojo ir globėjo susitikimuose paprastai globojamas vaikas nedalyvauja, nebent būtina stebėti natūralią globėjų ir globojamo vaiko sąveiką. Darbuotojas nesikiša į globėjo ir vaiko bendravimą, bet aptaria savo pastebėjimus su globėjais vėliau. Tam tikrais atvejais galima nukrypti nuo atskirų sesijų skaičiaus. Tai, pvz, kai globėjams reikia 1 ar 2 papildomų užsiėmimų, kad įgytų tam tikrą įgūdį, arba kai priešingai, išmoksta greičiau.

Intervencinę programą sudaro 6 modulių grupės. Pirmoji grupė apima tėvystės įgūdžius – pozityvų įsitraukimą ir pozityvų dėmesį. Praktikuojama, kaip globėjui sutelkti dėmesį į teigiamą, pageidaujamą globojamo vaiko elgesį ir už tai jį pagirti. Antroji grupė apima pokyčius, kuriuos globėjai gali įnešti į savo šeimos aplinką. Vienas modulis skirtas struktūrizavimui, o kitas – efektyvių užduočių skyrimui. Trečioji grupė apima elgesio pasekmių koregavimą. Šiuo tikslu yra 4 moduliai: apdovanojimo sistemų naudojimas, nepageidaujamo elgesio ignoravimas, sisteminio požiūrio parengimas, laiko praleidimo kartu naudojimas. Ketvirtoji grupė apima bendresnius tėvystės įgūdžius. Šią grupę taip pat sudaro 4 moduliai: aiškių ribų nustatymas, stebėjimas ir (arba) kontrolė, problemų vengimas ir problemų sprendimas. Penktoji grupė apima metodus, kuriais siekiama nuodugniau aptarti tam tikrą globėjų šeimos dinamiką. Vienas modulis skirtas eskalacijos prevencijai, o kitas – savo auklėjimo stiliui įsivertinti. Paskutinis modulis yra atskira grupė ir apima požiūrį į būsimą probleminį elgesį ir patarimus, kaip elgtis pasikeitus situacijai.

c) **Užbaigimas.** Baigiamasis užsiėmimas trunka maždaug apie 1,5 val. ir vyksta globėjų namuose, nebent globėjas pageidauja kitaip. Jo tikslas – apžvelgti, kokie pokyčiai įvyko, įtvirtinti įgytus įgūdžius. Užsiėmimas baigiamas ritualu: darbuotojas parengia pažymėjimą

arba baigiamąjį laišką globėjui. Praėjus maždaug 2 ir (arba) 3 mėnesiams po paskutinio užsiėmimo, suteikiami 1 arba 2 papildomi užsiėmimai. Globėjas nėra įpareigotas juose dalyvauti ir pats nusprendžia, ar tai daryti. Tikslus užsiėmimų turinys priklauso nuo globėjo poreikių.

Kadangi kiekvienas globojamas vaikas ir globėjas yra skirtingi, programoje numatytas tam tikras lankstumas. Dirbdamas moduliais, darbuotojas gali užtrukti prie vieno modulio tiek laiko, kiek mano esant reikalinga, arba per vieną užsiėmimą pereiti kelis modulius. Siekiama kuo labiau atsižvelgti į globėjų tempą, galimybes ir neatidėliotinus klausimus ar globali būdingas krizes. Priklausomai nuo konkretaus atvejo, darbuotojas taip pat gali teorijai ir praktikai skirtą atitinkamą laiką. Kai kuriems globėjams reikės daugiau teorinio paaiškinimo apie tam tikrų įgūdžių ar metodų naudojimą, kitiems reikės juos praktiškai išbandyti ir integruoti į savo auklėjimo stilių. Be to, ne visi globėjai turi pereiti visus modulius.

PVO-SIM programoje naudojami **įvairūs metodai**:

- **Teorinis aiškinimas ir psichoedukacija.** Tikslas – sustiprinti globėjus ir suteikti jiems įžvalgų, kaip elgtis su probleminiu elgesiu, kad jie taptų geriau pasirengę reaguoti į esamą ir būsimą probleminį elgesį.
- **Klausimų uždavimas.** Šį metodą darbuotojas gali naudoti norėdamas išprovokuoti apmąstymus, sukelti diskusijas.
- **Vaidmenų žaidimas.** Vaidmenų žaidimai pateikiami globėjams kaip būdas praktiškai išbandyti šiuos įgūdžius ir technikas. Po kiekvieno vaidmenų žaidimo darbuotojas ir globėjas aptaria patirtį (globėjų jausmus, mintis, elgesį).
- **Namų užduotys.** Visą programos laiką globėjai skatinami aktyviai dalyvauti atliekant namų užduotis. Siekiama, kad globėjai įgytas teorines žinias pritaikytų praktikoje, todėl kiekviename užsiėmime pakankamai dėmesio skiriama atliktoms užduotims aptarti.

PVO-SIM intervencijos metodą gali taikyti globos srityje dirbantys darbuotojai, kurie yra baigę PVO-SIM mokymus. Be formalių reikalavimų darbuotojams, taikantiems šį metodą, yra keliami ir kiti reikalavimai. Vienas jų yra darbuotojo požiūris. Pabrėžiama, kad yra svarbūs šie požiūrio elementai:

- **Jautrus ir (arba) reaguojantis požiūris.** Darbuotojas turi laikytis nesmerkiančio požiūrio, jis turi įsijausti į situaciją ir globėjų jausmus, gebėti parodyti empatiją dėl to, ką išgyvena globėjas.

- **Teigiamas ir palaikantis požiūris.** Darbuotojas turi parodyti tikėjimą globėjo gebėjimais. Jis turi gebėti sukurti teigiamą atmosferą normalizuodamas problemas ir tikėdamas globėjų savarankiškumu.

- **Pagarbus ir priimantis požiūris.** Darbuotojas turi gebėti rodyti pagarbą globėjui ir jo požiūriui į tėvystę. Globėjas turi jaustis priimamas toks, koks yra, tačiau tai nereiškia, kad darbuotojas turi besąlygiškai pripažinti globėjo elgesį.

Labai svarbus PVO-SIM intervencijos metodo momentas, kad darbuotojas, taikantis PVO-SIM metodą, turi savo pavyzdžiu rodyti globėjams tinkamus bendravimo modelius. Pavyzdžiui, dirbdamas su globėjais darbuotojas turi padėti jiems jaustis priimtiems tokiems, kokie jie yra, atkreipti dėmesį į tai, ką globėjai daro gerai (*pvz., sakyti komplimentus ar kitokio pobūdžio pastiprinimą, pvz., pastebėjau, kad Jūsų vaiko elgesys šią savaitę Jums kėlė daug iššūkių, bet vis dėlto Jūs sugebėjote išlaikyti ramybę, aš tikrai tuo žaviuosi*). Iš darbuotojo tikimasi nuoseklaus požiūrio: jis turi daryti taip, kaip sako.